

ואולם הרשב"א בתשובותיו (ה"ו שיב שנו שנו) נקט עפ"י סוגיתנו להשוות ביניהם. ומכאן כתב להוכיח שיש איסור ערלה בוורדים, שהרי מבואר שיש להם שביעית וערלה הריהי כשביעית (אלא שלענין מעשה קיים המנהג להתיר, עפ"י דברי הראב"ד. וכן הכרעת הפוסקים לפטור, ובפרט בזמננו שאין נוהגים לאכלם וניטעים לריח ולנוי. ע' משפטי ארץ ערלה א, ד).

'בתולת אדם כל זמן שלא נבעלה' – לאו דוקא, אלא כל שלא ניטלו בתוליה בין בעץ בין באדם, ונקט דבר ההווה. או גם י"ל שסבר מוכת עץ מותרת לכהן גדול וכתובתה מאתים, ומחלוקת תנאים היא ביבמות ובכתובות (עפ"י רמב"ן ועוד. וערשב"א בחדושו ובתשובה ח"ו סח; חדושי הריטב"א תוהרא"ש; רש"י יבמות נט: ד"ה כשרה; חכמת בצלאל).

'מעוברת משידוע עוברת. וכמה הכרת העובר... שלשה חדשים... משום דראשה כבד עליה ואבריה כבדין עליה...'. מבואר שרק מאותה שעה הריהי מסולקת דמים. וזהו אחד מהדברים שנשנתנו בו הטבעיים כבר מלפני כמה מאות שנה, שמיד כשמתעברת פסקו דמיה, ולא נמצא אלא מיעוט שבמיעוט הרואות דם. כן מבואר מתוך תשובת הב"ח (ק. מחודש ניסן שנת שפט) ועוד. ועל פי זה הורה בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג נב) שבזמננו אשה שידוע [ע"י בדיקה או שמרגשת בעצמה באופן ברור] שהיא מעוברת, אם הגיע זמן הוסת ולא בדקה ולא הרגישה – מותרת לביתה. אלא שלכתחילה יש לבדוק מאחר ואפשר לברר. ואולם דעת כמה אחרונים להחמיר בדבר (עפ"י שו"ת רעק"א קכת; אבני נזר יו"ד רלח, ג; שבט הלוי ח"ג קיד קכ. וע"ש בסוסי קטז)

וע' באג"מ באה"ע (ח"ב ה) שהורה לפי סברא זו אודות בני זוג שבאו להתגייר, שבמקום הדחק אינם צריכים פרישה זמ"ז ג' חדשים להכרת העובר אלא יכולים להתגייר ולהינשא מיד, כי זה שרואה דם נידות מוכיח שאינה מעוברת, ומה שבישראל צריכים כיום המתנת ג' חדשים היינו רק מטעם 'לא פלוג', אבל בגר שנתגייר עם אשתו יש להקל, ע"ש.

ועע"ש ביו"ד ח"ד יז, א שכתב לשון איסור לכתחילה כל שלא בדקה. וע"ש בהוספת המהדירים שבעצם לא חזר בו. וכן שם בס"י יד (עמ' קעט) סתם להקל במעוברת בתוך ג' חדשים ראשונים לענין חשש לעונת הוסת. וע"ע באריכות בספר טהרת הבית ח"א עמ' פא ואילך.

וכן לענין מינקת, המציאות כיום נשתנתה, שכמעט כל הנשים אם אינן מניקות בפועל – רואות דם, וגם כשמניקות, לאחר זמן קצר רואות – שלא כפי שהיה בזמן התלמוד עד כ"ד חדש (אג"מ יו"ד ח"ג נב. ועע"ש בח"ד יז, ב).

'כי כתיב האי קרא בזכרים כתיב' ואינו אלא משל בעלמא, ומ"מ זכר יש כאן, שכל משל הוא דומה לנמשל (ריטב"א).

דף ט

'בעידנא דחזאי אין ראשה כבד עליה...' – אבל אם ראתה לאחר שהוכר העובר, אין אומרים שמא יצא הדם מקודם לכן, בטרם הוכר עוברת שעדיין לא היתה מסולקת דמים [והלא יותר מסתבר שראתה אז ולא עתה, כי עתה היא בחזקת מסולקת] – כיון שיש נשים שמסתלק דמן מעט קודם הכרת העובר, שכבר אז יש לה כובד ראש מעט, הלכך לא רצו לחלוק בדבר, כיון שמעת לעת דרבנן (עפ"י ריטב"א,

וכע"ז ברשב"א. ובגליון הש"ס נשאר בקושיא. וע' במפרשים באורך, וע"ע קהלות יעקב סה שתי דרכים; אור שמח איס"ב ט, כט; חזו"א קא, ג; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב סז, מת; אחיעזר ח"ב סוס"י יז).

'לדברי ר"מ דם נעכר ונעשה חלב, לדברי רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון אבריה מתפרקין...'
יש מפרשים מחלוקתם; לדברי הכל החלב מתהווה מאותן הליחות שהדם מתהווה מהן, אלא שלפי דעה אחת מתחילה נעשה מהן דם [לאו דוקא דם נידות, שהרי אף בבהמה שאין לה דם נידות אמרו כן בבכורות ו] ושוב נעכר הדם ונהפך לחלב, ולדעת החולקים החלב מתהווה מהן מיד (עפ"י תוס' חדשים נדה א, ד וקלסו בשו"ת חתם סופר יו"ד ע. וכו"כ להוכיח בשו"ת אבני נזר (יו"ד עב, ד). ואף כפי הידוע היום במדע, יש בין מרכיבי החלב חלקים מהדם – עפ"י אנצ. תלמודית ערך 'חלב'. וע"ע שבט הלוי ח"ו קכב).

'ורבנן, א"ר יוחנן זו שכבת זרע שהוא טמא ואדם הנוצר ממנו טהור. ור"א אומר: אלו מי הנדה שהמזה ומזין עליו טהור ונוגע טמא.' ורבי מאיר אין נוה לו לדרוש כן, כי יש לומר שאכן גוף האדם טמא, אלא שכל עוד נשמת חיים בקרבו טהור הוא אבל כשמסתלקת ממנו אכן מטמא. ולענין מי הנדה י"ל שאין מסתבר לו לומר עליהם 'טהור מטמא' כי המים עצמם אינם טמאים רק אדם הנוגע בהם נטמא. תדע, שהרי אין מי חטאת מטמאים אוכלים מדאורייתא (עפ"י ערוך לנר).

'מאי מזה' – שבכתוב – 'נוגע' שלא בכדי להוות אלא נוגע במים בחנם. 'והכתיב מזה והכתיב נוגע' בקרא? 'אלא מאי מזה' דקרא 'נושא' בחנם, אבל המזה טהור. ולפיכך מוציאים את הכתוב ממשמעו הפשוט, משום שנאמר 'זהו הטהור... משמע שהוא טהור לעולם' (עפ"י תוס'. וראה בסמוך).
מבואר בתוס' שהנושא לצורך הזאה – טהור, ורק הנושא בחנם טמא. וכ"מ ברמב"ם (פרה אדומה טו, א ובפיה"מ ריש כלים. וכ"נ דעת רב נסים גאון ב'מגלת סתרים' – מועתק ב'עניינות בספרות הגאונים' עמ' 304). ונראה שמשום כך נקטו כן בפשיטות שכל העוסקים במים לטהר דינם כמזה, שאל"כ אי אתה מוצא מי חטאת כשרים, שהרי הנושאם נטמא וחוזר ומטמאם. ואולם נראה שלדעת הר"ש (פרה ח, ב) דוקא במזה עצמו אמרו, אבל שאר העוסקים לצורך הזאה נטמאים במשא, ולכן הוכיח מכאן הר"ש [דלא כדעת התוס' והרמב"ם] שהנטמא מחמת מי חטאת אינו חוזר ומטמאם. (עפ"י קהלות יעקב טהרות לו. ע"ש בהרחבה).

'אלא מאי מזה נושא. וליכתוב נושא, קמ"ל דעד דדרי כשיעור הזאה.' ואם תאמר מנין שהכוונה לנושא, שמא מזה דקרא היינו נוגע, והוציאו הכתוב בלשון 'מזה' לומר שאם יש בו שיעור הזאה טעון כיבוס בגדים ואם לאו אינו טעון כיבוס (עתוס' יומא יד. ורעק"א).
ויש לומר שאין לעקור 'מזה' מפשוטו, והלא המזה אינו בהכרח נוגע במים אבל הוא נושאם, וקבלו רבותינו שמקרא זה אינו מדבר בהזאת טהרה [ויש לכך סימוכים לא מעטים מלשון הכתובים] אלא בשאר הזאות, כלומר בכל מסיט ומנענע את המים (עפ"י פרוש רש"ר הירש; חדושים ובאורים יומא. ע"ש שהראו על פי פשט המקראות שצריך לפרש כן).

(ע"ב) 'עונה בינונית שלשים יום. ורבא אמר רב חסדא: עשרים יום ולא פליגי, מר קחשיב ימי טומאה וימי טהרה ומר לא חשיב ימי טומאה.' גרסת רבנו חננאל בדברי רב חסדא: 'עשרים ושלושה יום, והיינו ימי טהרה ללא שבעת ימי טומאה.
מכאן כתב בספר חוות דעת (קפ"ט, יב) שכשאמרו 'עונה בינונית שלשים יום' אין הכוונה שחוששת לראיה

ביום שלשים אלא ששלשים יום אינה חוששת ורק בשלשים-ואחד חוששת, שהרי אם נאמר שדרכה לראות ביום שלשים, א"כ לא נשאר לימי טהרה אלא כ"ב יום, שהרי ביום השלשים רגילה לראות והריהי טמאה, ומכך שאמרו כ"ג משמע שאינה רואה אלא ביום הל"א. אך דעת רוב הפוסקים ש'עונה בינונית' שחוששים לה היא יום השלשים. ולחומרא נכון לחוש גם ליום ל"א כדעת החוות-דעת, וגם כדי שלא לחלק בין חודש לחודש לענין חשש עונה בינונית ויום החודש. כן כתבו אחרונים (ע' שבט הלוי ח"ד סוס"י צו וש"פ).

'זקנה שעברו עליה שלש עונות... ועוד עברו עליה שלש עונות... ועוד עברו עליה שלש עונות וראתה - הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה'. לפרש"י בהמשך הסוגיא (י. ד"ה מא' נראה שברייטא זו נוקטת כרשב"ג שאמר בשלש פעמים הוי חזקה, אבל לרבי כבר בראיה לאחר ההפסקה שניה דינה לטמא למפרע, שהרי הוברר ששינוי וסת הוא זה ולא סילוק דמים (כן כתבו התוס' י. בשיטתו).
אבל התוס' (שם) חולקים וסוברים שאף לרבי אינה מטמאת למפרע אלא לאחר ההפסקה השלישית כיון שצריכה תחילה להתחזק בדמים ורק בראיה שלאחר מכן גזרו לטמאותה למפרע.

'טהרות אפיש לעבידא'. בכת"י מינכן הגירסא: עבד' (= עשתה).

'תנוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה פעם ראשונה דיה שעתה, שניה דיה שעתה, שלישית הרי היא ככל הנשים ומטמאה מעת לעת...'. יש אומרים שדין זה נכון רק לרבי, אבל לרשב"ג שבשלש פעמים הויא חזקה, אינה נעשית מוחזקת לנו אלא בראיה השלישית הלכך אינה מטמאה למפרע אלא בראיה הבאה (רש"י ותוס' להלן).

יש שנתנו טעם לכך שבאותה ראייה אינה חוששת למפרע, מפני שעיקר טומאה זו כעין קנס היא על שלא בדקה, וזו הרי לא היתה צריכה לבדוק עד עתה שהוחזקה, הלכך אין לקנסה [וזה שהגיעה זמנה לראות שצריכה בדיקה לטהרות, כדלהלן - בדין היה לגזור עליה אפילו בראשונה אלא שהיא קולא של דבריהם] (עפ"י רמב"ן ור"ן. וע"ע בריטב"א).

ויש חולקים וסוברים שגם לרשב"ג מטמאה למפרע בראיה השלישית, שהרי בראיה זו כבר נעשית מוחזקת וגזרו עליה טומאה למפרע. ואעפ"כ גם לרבי הדין כן [ואינה מטמאת לדעתו למפרע בראיה הקודמת], שכיון שלא הגיעה זמנה לראות אינה מתחזקת לראות עד שלש פעמים (ערשב"א ועוד).

'ככתבם וכלשונם'

'... ואחרון חביב מה ששמעתי מאמו"ר הגאון מהו' פנחס בעל הפלא"ה, והוא כי נו"ן שערי טומאה יש, בגימטריא טמא, והשער הנו"ן הנעים ביותר מ"מ הוא הגורם עיקר טהרה, כי לגודל טומאתו כל המשתקע בתוכו ר"ל אין תקומה למפלתו, ואין הקב"ה רוצה בהשחתת עולמו על כן הקב"ה מוציאו לאדם בחזק יד שלא בבחירתו של אדם, כמו שאירע לבני ישראל במצרים. ועל כן תיבת 'טמא' נחלקה לשני מספרים; מ"ט בפני עצמו וא' בפ"ע, לומר שזה השער הא' היותו קשה יותר מכולן, מכל מקום הוא הגורם יותר טהרה מכולן, וזהו מי יתן טהור מטמא לא אחד - זהו השער האחד המרומז באלף של טמא... (חתם סופר).

'... כי באמת כל ישראל הם במדרגה זו, וכמו שנאמר ומספר את רבע ישראל – שהקב"ה מכניס עצמו בזה, ממילא אין לחוש, וכמו שאמרו על זה (נדה ט.) מי יתן טהור מטמא לא אחד – יחידו של עולם, דלולא היחוד הגמור אי אפשר להבין זה, כי בתאווה זו הוא מקור החסרונות שמן הנחש כמו שאמרו ז"ל (מדרש רבה ר"פ תזריע) 'בעוון' מלא (נאמר, 'הן בעוון חוללתי') שאפילו חסיד שבחסידים מתכוין להנאת עצמו, והוא ישי שמת בעטיו של נחש (כדאיתא בשבת נה:) וכמו שאמרו (ב"ר ס"פ יח) הנחש השיאני (לשון נישואין) – ראה אותן עסוקין בדבר אחר ונתאוו לחוה וכו' ואחר כך נולד בהם הבושה בזו וידעו כי ערומים הם, דלמצודה אין בושה כמו שאמרו ביעקב (שאמר הבה את אשתי שאפילו קל שבקלים אינו אומר כן אלא דלמצודה איכוין) [דלא מת (תענית ה:)] שהוא תיקן זה]...

ולכך בלעם שהיה משרש רע לא האמין בזה ואמר מי שהוא טהור וקדוש ומשרתו טהורין וקדושים יציין בדברים אלו! (להלן לא.) – כי לא ידע כלל שאפשר להיות בזה גם כן קדושה וטהור מטמא, ומי שעיקרו חסר היינו שהעיקר טמא באמת שמזה הוא שורש האדם כמו שכתוב הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי, רק שבאמת יש בזה גם כן קדושה וטהרה, אבל בלעם עיקרו חסר, שלא היה בעיקרו שום טוב וטהרה, לכך לא ידע להבין זה, רק בני ישראל שדבקים ביחידו של עולם כמו שנאמר שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד' (מתוך צדקת הצדיק קמז).

*

'ענין טומאת מת הוא כי 'אין מיתה בלא חטא' (שבת נה.). והגוף המת שייך לנפש שחטאה ומעידה על תוקף החטא, ונגיעה כלשהי פועלת על פנימיותו של האדם החי ומכניסה טומאה בלבו. והאדם עולה מזה על ידי מי חטאת, מפרה אדומה שנעשה אפר, זכר לחטא העגל. והיינו ביטול גמור של החטא וענינו. אבל לטהור, גם זכר ביטול החטא מטמא כידוע, שעל כל פנים זוכר גם את החטא (כדברי האריז"ל הידועים שכתב להיוזר בוידויים שלא יהרהר בחטא עצמו) וולכן כל העוסקים בשריפת הפרה מיטמאים, וכן כל העוסקים בשריפת פרים הנשרפים והמשלח את השעיר לעזאזל, וכן הנוגע במי חטאת שלא על מנת להזותם על טמא, אבל המזה מי חטאת לטהר טמאים אינו נטמא – כי היורד קצת כדי להעלות אחרים ועושה בזהירות וצניעות הדרושות, אינו נפגם (מתוך מכתב מאליהו ח"ד עמ' 172).

דף י

'אימא סיפא, עברו עליה ג' עונות וראתה דיה שעתה. אתאן לר"א' – שאמר כל אשה שעברו עליה ג' עונות ולא ראתה דיה שעתה. ואולם הדין שברישא, בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות שעברו עליה ג' עונות – יש אומרים שגם חכמים מודים בו שלא דיברו חכמים אלא בשהגיע זמנה (כן כתבו הרמב"ן הרשב"א והריטב"א והר"ן, וכ"מ ברמב"ם שפסק כחכמים ואעפ"כ הביא דין זה (מטמאי משכב ומושב ד, ג). וכן פסק בשו"ע קפט, כו ע"ש בהגר"א סקמ"ב. ואף רש"י צדד כאן בסברא זו, ואולם לעיל (ט: ד"ה דיה) כתב שדין זה אליבא דר"א הוא).

יש אומרים בדעת הרמב"ם (מטמאי משכב ומושב ד, ד) שאפילו בתינוקת שהגיע זמנה לראות וראתה שתי